

ТРАНСФЕР ТЕХНОЛОГІЙ ЯК ЕЛЕМЕНТ ІННОВАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Ірина Рудченко,
*молодший науковий співробітник
НДІ інтелектуальної власності АПрН України*

Формування і розвиток національної інноваційної системи є найважливішим завданням, невід'ємною частиною економічної політики держави. Саме технологічний фактор в рамках національної інноваційної системи є головним для зростання економіки будь-якої країни. Світові тенденції переконливо свідчать, що Україна не має іншого шляху розвитку ніж формування економіки, заснованої на знаннях економіки інноваційного типу. Створення ефективної інноваційної системи, відновлення науково-технічного потенціалу й інтенсивне його використання надасть змогу Україні інтегруватися в світовий економічний простір на принципах конкурентоздатності національної держави та рівноправної участі в зовнішньоекономічному технологічному обміні.

Разом із тим, інноваційна діяльність України поки ще не стала основним чинником економічного розвитку, суттєвим фактором зростання ВВП. Не зважаючи на те, що в країні була прийнята низка нормативних актів та політичних рішень, ситуація реально не змінилась. Україна обтяжена інерцією екстенсивного розвитку економіки. За розрахунками Світового економічного форуму інтеграційний індекс інно-

ваційності економіки за десятибальною шкалою, який розраховується на підставі оцінки освіти, інновацій, інноваційної інфраструктури та інституційної основи країни, в Україні становить 5,7 [1].

Сьогодні назріла необхідність у перегляді існуючих методологічних підходів до розвитку інноваційної діяльності в Україні, адаптації відомих, а при необхідності, розробці нових принципів і механізмів інноваційного розвитку економіки, виходячи з існуючих умов. Орієнтиром при розробці національної інноваційної системи в Україні може стати досвід передових у науково-технічному плані країн, що формувалася протягом останніх десятиліть.

Світова практика свідчить про посилення ролі держави в управлінні інноваційними процесами. Необхідність присутності держави на ринку інновацій не тільки як продавця або покупця наукомісткої продукції диктується специфікою інноваційного процесу. Ефективний інноваційний процес, який представляє собою послідовність актів творчої, виробничої та комерційної діяльності, що в сукупності призводить до появи інновації (нововведення) у виробничій і соціальній сферах, дозволить підняти до сучасних

світових стандартів рівень життя населення і забезпечити безпеку держави в цілому. Ефективність інноваційного процесу, що охоплює весь комплекс відносин виробництва, обміну, споживання від ідеї до її комерційної реалізації, залежить від ефективності механізму трансферу технологій, що забезпечує єдність і послідовність функціонально відокремлених видів діяльності на кожному етапі створення, в тому числі використання нового продукту. Держава реалізує свою інноваційну політику, прагнучи забезпечити спільну роботу цих складових інноваційного процесу, спільну роботу науки і бізнесу. Тому трансфер технологій можна розглядати в якості структурної складової інноваційної системи, а точніше як елемент інноваційної інфраструктури.

Різні аспекти трансферу технологій (як правило, економічні) були предметом дослідження зарубіжних і вітчизняних вчених. Найбільш значними є роботи таких зарубіжних авторів, як Х.Бремер, П.Квінтас, М.Портер, Д.Уїлд, Р.Фостер, у тому числі дослідження російських вчених — І.Бортніка, С.Глазьєва, В.Данілова-Данільяна, І.Дежиної, В.Зінова, В.Іванова, Б.Салтикова. Серед праць вітчизняних авторів найбільш ґрунтовними є дослідження Г.Андрощука, Ю.Капіци, Б.Малицького, В.Соловйова. Не зважаючи на наявність певної кількості робіт за даною проблематикою слід констатувати відсутність цілісного, системного, комплексного, методологічного за своєю суттю дослідження розробки та створення механізму трансферу технологій в Україні.

Комерціалізація результатів інтелектуальної творчої праці передба-

чає їхній трансфер як в межах держави, так і за її межами. Дослідження зовнішнього трансферу на підставі ліцензійних угод свідчить, що переважна частина імпортованих технологій надходить до України з 10-річним запізненням. Це, з одного боку, свідчить про наявність проблеми відсутності якісної експертизи і, як наслідок ввіз застарілого обладнання, ресурсоемних, екологічно небезпечних технологій, зловживання при "оптимізації" оподаткування, суттєвий вивіз капіталу через значне завищення розміру роялті, дивідендів. З іншого боку, випуск конкурентоспроможної продукції в Україні найчастіше супроводжується закупівлею нового, як правило, імпортного обладнання, що означає неприйняття українським виробником вітчизняних наукових досягнень, витискання національного товаровиробника з внутрішнього ринку країни [2]. Тому увага законотворця повинна бути спрямована на вирішення проблеми антиконкурентного контролю при імпорті технологій, стимулювання впровадження імпортованих технологій у пріоритетні сфери економіки, а також просування вітчизняних технологій на зарубіжні ринки, при додержанні зваженого підходу до міжнародного співробітництва в сфері трансферу технологій, не обмежуючись лише залученням іноземних інвестицій в Україну [3].

Для підвищення ефективності використання наукового та інтелектуального технологічного потенціалу країни необхідно налагодити функціонування всіх складових механізму трансферу технологій: фінансового забезпечення трансферу технологій (державне фінансоване,

приватне інвестування), ефективно-го захисту прав інтелектуальної власності, створення організаційних структур доведення розробок до споживача, розробку системи надання кон'юнктурної інформації.

Елементом механізму державного регулювання та управління інноваційною діяльністю є бюджетне фінансування. Виключно ринкові важелі не здатні забезпечити оптимальний розвиток інноваційної сфери. Як свідчить світова практика саме держава повинна забезпечити створення конкурентного середовища, недопущення монополізму, фінансову підтримку наукових і науково-технічних розробок, які пов'язані з підвищеними фінансовими ризиками, що обумовлені відсутністю повної визначеності щодо отримання результату в майбутньому.

Збільшення державних витрат на науково-дослідні роботи є необхідною, але недостатньою умовою економічного розвитку країни. У Сполучених Штатах Америки накопичений багаторічний досвід комерціалізації результатів НДДКР, виконаних в університетах і федеральних наукових центрах за рахунок бюджетного фінансування. Але найчастіше, коли держава забезпечувала науку ресурсами, суспільство не відчувало впливу науки на якість життя. Тому паралельно із системою фінансування НДДКР, здійснюваного приватним сектором промисловості, була сформована діюча система трансферу технологій, створених за рахунок федерального бюджету. Якщо до 1980 року уряд США мав права на усі фінансовані за рахунок коштів федерального бюджету розробки і на всі результати їхньої комерційної реалізації, то з початку 80-их років держава принципово

змінити свої взаємини з приватним сектором, здійснивши низку заходів щодо заохочення наукових досліджень і розробок у приватному секторі. Правове оформлення процедури трансферу і комерціалізації технологій між державою і приватним структурами здійснюється більш ніж 20 законами й указами Президента США і є основою державної політики, спрямованої на розширення прав федеральних лабораторій на об'єкти інтелектуальної власності, на децентралізацію патентно-ліцензійної діяльності. Уряд США має одну з найбільш успішних програм комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності з погляду чіткого визначення прав на інтелектуальні об'єкти, перетворення винаходів у товари і промислові процеси, а також розвитку нових, динамічних малих і середніх інноваційних підприємств [4].

На відміну від американського інноваційного простору, який характеризується розвитком процесу оптимізації процесу передання технологій, створених за державний рахунок, який є організаційною основою інноваційного процесу від науково-дослідної розробки до виробництва нової продукції, з урахуванням інвестиційної діяльності держави, в Україні спостерігається лише становлення системи державного регулювання в сфері трансферу технологій, який розпочався прийняттям Закону України "Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій". Цей закон спрямований на державне регулювання процесу набуття і передання прав на технології та їх складові, створені із використанням державних коштів. У той же час поза увагою закону залишаються питання про особливості введення в

господарський обіг об'єктів права інтелектуальної власності, створених із використанням коштів місцевих бюджетів, а також спеціальних та державних фондів цільового призначення. Необхідно розповсюдити дію цього закону на вказані об'єкти права інтелектуальної власності.

У зв'язку з неповороткістю, бюрократичною повільністю, яка притаманна державним органам, створені за рахунок державного фінансування об'єкти права інтелектуальної власності, швидко застарівають ще до залучення в господарський обіг. Необхідно знайти способи впровадження результатів інтелектуальної праці в економічний обіг і не допустити, щоб цей потенційно коштовний ресурс втратив свою придатність. Цьому могло би сприяти формування в країні системи моніторингу за створенням і використанням технологій, розробка яких здійснена із залученням бюджетних коштів, коштів місцевих бюджетів і цільових державних фондів.

При розробці механізму залучення приватного капіталу до фінансування інноваційної діяльності необхідно прийняти до відома низку факторів, які об'єктивно впливають на можливість його використання: недостатність приватного капіталу при потребі в значних фінансових ресурсах, значні фінансові ризики, низький ступінь конкурентоспроможності науково-технічної розробки, відсутність гарантованої ефективної інноваційної експертизи проєктів, неефективність механізмів охорони прав інтелектуальної власності, значний проміжок часу від вкладення грошей до отримання фінансового результату.

Однак встановлення альтернативного механізму фінансування із за-

лученням приватного капіталу, у будь-якому випадку, не повинно підмінити собою бюджетне фінансування інноваційної сфери. Відомо, що на сьогодні вимоги Закону України "Про наукову і науково-технічну діяльність", яким передбачено бюджетні асигнування на науку в розмірі 1,7 відсотка ВВП, не виконуються. Фактичне фінансування науково-технічної діяльності з державного бюджету України протягом останніх п'яти років не перевищує 0,4 відсотка ВВП. При нормативно закріпленій питомій вазі програмно-цільового фінансування наукових досліджень в 30 відсотків загальних витрат на науку, що передбачено Законом України "Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки", реальні витрати не перевищують 10 відсотків [5].

Спроба зробити такий механізм виділення коштів, залучення додаткових інвестицій в наукову сферу, який би сприяв встановленню зв'язків між науково-дослідними інститутами, вузами й підприємствами, і стимулював фінансування наукових досліджень і прикладних розробок приватними структурами, була здійснена в проєкті Закону України "Про венчурну діяльність в інноваційній сфері". Венчурне фінансування є важливим фінансовим засобом в сфері трансферу технологій. Ключовим механізмом для створення вітчизняної венчурної індустрії, залученні приватного капіталу в інноваційну сферу могло би стати створення венчурних фондів з прямою дольовою участю держави.

Поняття венчурний (фонд) увійшло в українське законодавство разом із поняттям інституту спільного інвестування, визначеного в Законі

України "Про інститут спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди)" і відрізняється від загальноприйнятого, тобто фактично є специфічним інститутом спільного інвестування (ІСІ). Інвестиційний інтерес вітчизняного венчурного бізнесу, як правило, знаходиться поза інноваційною сферою. Спостерігається спрямування коштів венчурних фондів у будівництво і нерухомість. Проект Закону України "Про венчурну діяльність в інноваційній сфері" передбачає появу нового фінансового інституту — венчурний інноваційний фонд, а дія закону не поширюється на відносини, що виникають у зв'язку зі створенням і діяльністю венчурних фондів ІСІ. Суттєвим недоліком проекту закону є запровадження фактично двох моделей венчурного фінансування при відсутності чіткого визначення їхнього співвідношення в плані державного регулювання.

Державні кошти, які інвестуються в інноваційно орієнтовані венчурні фонди, допоможуть знизити ризики приватних інвесторів, що послужить своєрідним катализатором для залучення приватних коштів до венчурної індустрії країни. Прикладом, вдалої венчурної політики, коли держава бере на себе реальні фінансові ризики, може служити Ізраїль. Так, при створенні регіональних венчурних фондів в Ізраїлі вклад держави складав 40 відсотків капіталу фондів [6]. Щоб запозичити ізраїльський досвід у сфері венчурного фінансування необхідно розробити чіткі процедури закріплення і передання прав інтелектуальної власності на об'єкти, створені за рахунок коштів фондів.

Державне регулювання діяльності в сфері трансферу технологій повинно бути найтіснішим чином пов'язане з розподілом прав інтелектуальної власності на об'єкти, створені за державні кошти. При цьому необхідно уникати наділення надмірними повноваженнями державних органів, які здійснюють функції контролю та координації дій, пов'язаних із набуттям та передачею прав на технології, у тому числі створених за бюджетні кошти. Досвід тих же Сполучених Штатів Америки свідчить, що держава в особі своїх уповноважених органів не є ефективним власником прав на об'єкти інтелектуальної власності, що були нею профінансовані й створені.

Закон України "Про державне регулювання діяльності в сфері трансферу технологій" визначає, що головні розпорядники бюджетних коштів можуть, але не зобов'язані передавати підприємствам, установам та організаціям, де створені об'єкти права інтелектуальної власності, майнові права на них. З метою стимулювання комерціалізації результатів інноваційної діяльності було б доцільно наділяти організацію, які мають необхідні ресурси й можливості для комерціалізації таких об'єктів, переважним правом набувати у повному обсязі майнових прав інтелектуальної власності на вказані об'єкти, створені за рахунок бюджетного фінансування НДДКР, з покладенням на них обов'язку подати заявку на патентування, надати державі в особі уповноважених органів безвідкличні ліцензії на використання об'єктів права інтелектуальної власності, їх введення в господарський обіг при чіткому визначенні правил роз-

поділу доходу, отриманого від ліцензійних платежів, від реалізації об'єкта автору тощо. Одночасно доцільно було б передбачити засоби впливу на суб'єкта майнових прав інтелектуальної власності для ефективного використання об'єктів права інтелектуальної власності. Наприклад, покласти на нього обов'язок почати комерціалізацію об'єктів протягом встановленого строку з моменту їх створення, в іншому випадку запровадити механізм вільного використання створених за бюджетні кошти об'єктів всіма бажаними.

Інноваційна діяльність тісно пов'язана із сукупністю правовідносин у сфері інтелектуальної власності. Тому принципове значення набуває вирішення питання щодо спільного володіння правами на об'єкти права інтелектуальної власності працівником і роботодавцем. В зв'язку з цим актуалізується необхідність прийняття закону про службові об'єкти права інтелектуальної власності.

Державна підтримка проведення наукових досліджень не розповсюджується на стадію впровадження результатів досліджень у господарський обіг. Далі підключаються ринкові механізми, здатні стимулювати інновації. Подальша діяльність держави повинна бути спрямована на зниження інноваційних ризиків, на подолання так званого "інноваційного бар'єру", що визначає потенційну можливість або неможливість комерційного використання досягнень науки, коли інтереси у вчених і підприємців полярно протилежні. Основною метою державного фінансування НДДКР повинно стати переборення розриву між кількістю результатів науково-

технічних розробок та фактичною кількістю їхнього комерційного використання. Держава повинна надати вченим ресурси як стимул для подальших (вже прикладних) досліджень, а результати, отримані завдяки державному фінансуванню НДДКР, дозволять підприємцеві оцінити ступінь ринкової придатності розробки.

Кожна з економічно розвинутих країн має свій досвід подолання "інноваційного бар'єру". Існує низка способів досягнення цієї мети. Для вирішення вказаної проблеми в Україні було би бажано вивчити можливість застосування світового досвіду бюджетного фінансування малого інноваційного бізнесу.

Наприклад, програмою сприяння інноваційним дослідженням малих підприємств (SBIR), що здійснюється Адміністрацією у справах малого бізнесу США, підприємцям у сфері високих технологій надається стартовий капітал для оцінки комерційної перспективності своїх високоризикових ідей [7]. Це та стадія інноваційного процесу, на якій традиційно венчурні інвестори не готові надати свій капітал. Крім того, Програма сприяє комерціалізації НДДКР, фінансованих федеральним бюджетом. Наступним напрямом здійснення Програми є встановлення ефективних комерційних зв'язків між діяльністю малих і середніх підприємств у сфері високих технологій і напрямками наукових досліджень, що фінансовані урядом.

Малі і середні підприємства, що пройшли через програму SBIR є джерелом ділових пропозицій для представників венчурного капіталу. Здійснення в Україні подібної програми з підтримки малого і середнього інноваційно активного бізнесу

могло б сформувати необхідний потік ділових пропозицій для залучення венчурного капіталу в країну, створити гідний і прибутковий ринок для венчурних інвестицій.

Становлення системи венчурного інвестування в науково-технічній сфері, розвиток малого інноваційного бізнесу шляхом формування сприятливих умов, інфраструктури (технологічні інноваційні парки, інкубатори, технопарки, центри трансферу технологій тощо) є тією низкою принципів заходів, яку необхідно впроваджувати у процесі комерціалізації результатів досліджень і розробок.

Інноваційно спрямована державна політика України повинна бути націлена на розвиток малого технологічного бізнесу, на розробку й розвиток різних фінансових механізмів фінансування науково-технічних досліджень на державному рівні, на контролювання фінансування, на побудову системи трансферу результатів НДДКР, що створені за бюджетні кошти [8].

Трансфер технологій в Україні стримується недосконалістю як організаційного механізму, так і законодавством. Для перетворення трансферу технологій на дієвий інструмент реалізації пріоритетів технологічного розвитку держави

необхідно реалізувати низку заходів, що потребує забезпечення широко доступу до патентної інформації, надання послуг на ринку інноваційного продукту, для цього необхідно створити централізований банк даних про новітні науково-технічні дослідження, їх технологічні показники. Вирішенню цієї проблеми буде сприяти також розробка наукової концепції створення системи законодавства, спрямованого на охорону державних та громадських інтересів від негативного впливу імпортування технологій на розвиток пріоритетних галузей економіки країни, у тому числі, вирішення проблеми удосконалення діючих механізмів стандартизації, метрології та сертифікації [9], узгодження передбачених в чинному законодавстві (ЦК України, ГК України та в спеціальному законодавстві) правових форм (договори), які використовуються при трансфері результатів інноваційної та інтелектуальної діяльності. ◆

Список використаних джерел:

1. Національна інноваційна система України: проблеми формування та реалізації. / Упор. Г. О. Андрощук, М. М. Шевченко. — К.: Парламентське видавництво, 2007. — 304 с.
2. Капица Ю. М. Международно-правовое регулирование в сфере трансфера технологий и национальные приоритеты: проблемы соотношения//www.iee.org.ua/files/alushta/33-kapica-mejdunarodnoe_pravovoe_reg.pdf.
3. Висновок Головного науково-експертного управління від 09.09.2003 р. до проекту Закону про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій № 4008 від 18.07.2003.
4. Доклад Всемирного Банка. От знаний к благосостоянию: преобразование

ПРАВО ТА ІННОВАЦІЇ

- российской науки технологии с целью создания современной экономики, основанной на знаниях. — 2002.*
5. *Постанова Верховної Ради України про Рекомендації парламентських слухань на тему: "Національна інноваційна система України: проблеми формування та реалізації" від 27 червня 2007 року № 1244-V//ВВР України. — 2007. — № 46. ст. 525.*
  6. *Дежина І. Г., Салтыков Б. Г. Механизмы стимулирования коммерциализации исследований и разработок. — М.: ИЭПП, 2004. — С. 152.*
  7. *www.sba.gov*
  8. *Рудченко І. І. Деякі аспекти створення інноваційної системи України // Приватне право і підприємництво. — 2005. — Випуск 4.*
  9. *Правове забезпечення реалізації інноваційної політики: сьогодні та завтра // Приватне право і підприємництво. — 2005. — Випуск 4.*

ОГОЛОШЕННЯ

Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності Академії правових наук України оголошує у жовтні 2008 р. прийом до аспірантури:

- з відривом від виробництва за спеціальністю 12.00.03 — Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право.
Здійснюється за рахунок коштів державного бюджету України для роботи у Науково-дослідному інституті інтелектуальної власності АПрН України - 2 особи.
  - без відриву від виробництва за спеціальністю 12.00.03 — Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право.
Здійснюється за рахунок коштів юридичних та фізичних осіб — на умовах контракту — для роботи в інших державних та недержавних установах.
- Вступники до аспірантури подають на ім'я директора інституту наступні документи:
- 1) заяву;
  - 2) особистий листок з обліку кадрів;
  - 3) список опублікованих наукових праць. Особи, які не мають опублікованих наукових праць, подають наукові доповіді (реферати) з обраної теми наукової спеціальності;
  - 4) медичну довідку про стан здоров'я за формою № 286-у;
  - 5) копію диплома про закінчення вищого навчального закладу із зазначенням одержаної кваліфікації спеціаліста або магістра;
  - 6) посвідчення про складання кандидатських іспитів (за наявності складених кандидатських іспитів).
- Документи надаються до 1 жовтня 2008 р. за адресою:
03680, МСП, м. Київ-150, вул. Боженка, 11, к 1303 Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності Академії правових наук України.

Телефони для довідок:
8 (044) 2000876, 200-28-75